

УДК 343.93

Наталія Григорівна МАСЛОВА,

кандидат юридичних наук,

здобувач Харківського національного університету внутрішніх справ

ФАКТОРИ РАДИКАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Проблема ефективної реакції суспільства на протиправні прояви належить до «одвічних» соціальних проблем, актуальних практично в усі часи існування держави. Розробка теоретичних основ цієї діяльності посідає важливе місце серед надзвичайно широкого комплексу питань, які стоять перед суспільством. Водночас оптимізація теоретичних і практичних її засад набуває значної актуальності в умовах гуманістичного спрямування її змісту та практики реалізації на сучасному етапі державотворення в Україні.

Сучасна Україна переживає глибокі соціально-економічні перетворення, а в їх рамках – криміналізацію багатьох сфер життєдіяльності як на рівні масових явищ, так і на міжособистісному. Наслідком таких негативних явищ є зниження життєвого рівня багатьох сімей, наявність значних верств населення, що перебувають на межі або за межею бідності, руйнація інфраструктури закладів охорони здоров'я, освіти й культури. Збільшення кількості проявів таких явищ викликає природне занепокоєння громадян за своє життя, благополуччя сім'ї і безпеку дітей, а також знижує довіру до державної політики, зокрема і у сфері протидії злочинності. Ситуація, що склалася, наново порушила питання про науковий аналіз процесів радикалізації народних мас і про проблему визначення відповідного вектору державної діяльності щодо цього.

Відмова від ідеології призвела до перебудови базової системи цінностей, базових елементів правосвідомості, моральної деградації суспільства, політичної дезорієнтації населення. Останні роки стали періодом зміни парадигм світосприйняття: індивідуалізм, лібералізм (навіть лібертаріанство!) прийшли на зміну ідеологіям колективізму, етатизму (державного втручання і відповідальності практично за всі аспекти життя людини: працевлаштування, соціальне забезпечення, навчання, дозвілля). Все це не могло не позначитися на ієрархії цінностей.

Окреслені процеси проходили на тлі повної політичної дестабілізації і розчарування суспільства в більшості соціальних інститутів. Мабуть, релігію можна було назвати єдиним інститутом, який мав громадську підтримку протягом періоду незалежності, проте з початком епопеї з автокефалією позиції церкви значно просіли. Духовно-ідеологічна криза, що втілилась у втрату почуття історичної

перспективи і національного консенсусу з приводу базових цінностей, зниженні рівня самооцінки нації, розриві єдиного духовного простору, стала одним з наслідків корінних соціально-політичних перетворень, що відбулись в Україні, починаючи з 2013 р. Як наслідок формується особливий стан свідомості, якому притаманні, зокрема, його міфологізація, зниження критичних здібностей, пожвавленням забобонів. Здається, що такий стан свідомості може розглядатися як один з психологічних чинників поширення кримінального радикалізму в Україні.

Норми і цінності, мета життя, шляхи і засоби її досягнення – все це міститься у радикальній доктрині. Відповідно найбільш популярною стає та доктрина, яка здатна найбільш адекватно відобразити найактуальніші проблеми сьогодення. До президентських виборів 2019 р. такими були доктрини, пропоновані праворадикальними організаціями. Можна сказати, що з того часу відбувся своєрідний розбіг психологічного змісту радикальних доктрин і психологічного стану мас.

По-перше, саме доктрини таких організацій перестали найбільш адекватно відображати реальні прагнення українського народу. Їх уявлення про правоту і неправоту більше не вписуються у сучасне суспільство. Це – ідеологія, що вмирає. Вона стала настільки неетичною, що котиться до загибелі з небезпечною швидкістю. Суспільство на сучасному етапі розчарувалось у радикальних доктринах. Їх крах означає не тільки факт розчарування у радикальних проєктах, а й недопущення в подальшому створення нових ідеологій. В цьому є і позитив. Людина, вільна від впливу метанаративів, може реалізовувати сама себе, свій внутрішній потенціал, досліджувати свою внутрішню реальність, свою суб'єктивність для того, щоб стати ще більш вільною і свідомою.

По-друге, радикальні доктрини значно більше за інші пов'язані і відображають почуття тривоги і безсилля, яке охопило різні верстви населення. Разом з названою якістю можна констатувати наявність у членів цих організацій і рухів іншої, багато в чому схожої з вже описаною, якості групової аутичності (нарцисизму – за Е. Фроммом). Ця якість полягає в тому, що окремі особи замикаються від навколишнього світу в рамках своєї малої соціальної групи і бачать все навколо лише крізь призму її цінностей. Активне усунення від зовнішнього світу полягає в агресивному його неприйнятті з боку групи і всіх її членів. Це також є причиною того, що кримінальну діяльність цих груп можна характеризувати як ситуативну, тобто таку, що залежить від особливостей тієї або іншої ситуації. В окремих випадках це

призводить до того, що виявляється неможливим передбачити дії радикалів, а метод рефлексії виявляється безсилим, оскільки орієнтований на особу, яка адекватно сприймає оточуючий світ.

По-третє, ці доктрини містять значний елемент демонстративності. Ця риса полягає в тому, що вона заснована на цілком зрозумілому спонуканні людей – голосно заявити про себе і свою особистість, заявити так, щоб всі, або, принаймні, багато хто дізнався про це. Ця якість властива багатьом людям, але для деяких вона наповнюється особливим змістом, що полягає в тому, що вони не можуть про себе голосно заявити поза групою. Дана якість виражається в тому, що в радикальних діях вони прагнуть зовнішньої форми демонстрації єдності, однострою. Іноді це виглядає як їх недбалість, нарочитість, проте причина в іншому – в прагненні заявити про себе, хай навіть в негативному плані. Причому необхідно відзначити, що дана якість не завжди повністю усвідомлюється самими людьми, часто вони роблять це підсвідомо. Іноді вони навіть з певним наміром демонструють радикальність, бажаючи ще раз ніби кинути виклик суспільству, підкресливши те, що вони не бояться майже відкрито протистояти, заявляючи вголос при цьому про свою неповторність.

Кожен із зазначених факторів заслуговує на окреме дослідження в рамках кримінологічного аналізу.

Одержано 22.09.2019

УДК 343.35

Віталій Олегович НАЙДА,

курсант 4 курсу факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Ярослав Григорович ЛИЗОГУБ,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ

СТИСЛА КРИМІНОЛОГІЧНА ОЦІНКА СТАНУ ЗЛОЧИННОСТІ, ПОВ'ЯЗАНОЇ ІЗ ПРОВЕДЕННЯМ ЗАКУПІВЕЛЬ У МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДАХ

Життя та здоров'я людини є найвищими соціальними цінностями в нашій державі. У той же час, сфера медицини, однією з функцій якої є надання допомоги особам, життя та здоров'я яких потребує